

Rätten till assistansersättning för ett barn placerat i familjehem påverkas inte av att familjehemmet uppbär ett förhöjt kommunalt arvode till följd av barnets funktionshinder.

Lagrum:

3 § lagen (1993:389) om assistansersättning

F.K. vårdas i familjehem med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Hon ansökte i februari 2009 om assistansersättning. Försäkringskassan avslog hennes ansökan med motiveringen att familjehemmet skulle betraktas som en sådan institution som anges i 4 § lagen (1993:389) om assistansersättning, LASS. För tid då en funktionshindrad person vårdas på en sådan institution lämnas inte assistansersättning.

Efter överklagande av F.K. upphävde Förvaltningsrätten i Karlstad beslutet och visade målet åter till Försäkringskassan för handläggning i enlighet med förvaltningsrättens bedömning. Förvaltningsrätten uttalade att vård i familjehem enligt LVU inte kan jämföras med sådan vård på institution som avses i 4 § LASS när det gäller frågan om rätt till assistansersättning. Försäkringskassan överklagade hos Kammarrätten i Göteborg som delade förvaltningsrättens bedömning och avslog överklagandet.

Försäkringskassan fattade ett nytt beslut den 8 juli 2011 och avslog återigen F.K:s ansökan om assistansersättning. Vid omprövning den 15 september 2011 ändrade Försäkringskassan inte beslutet av den 8 juli 2011. Försäkringskassan motiverade sitt ställningstagande med att familjehemmet hade beviljats ett högre arvode än normalt för att en av familjehemsföräldrarna skulle kunna vara hemma på heltid. Eftersom kommunen således hade tagit hänsyn till F.K:s behov av ständig tillsyn under hela dygnet hade hon inte behov av hjälp i den utsträckning som fordras för rätt till assistansersättning.

F.K. överklagade Försäkringskassans omprövningsbeslut hos förvaltningsrätten.

Förvaltningsrätten i Karlstad (2012-02-21, ordförande Jonasson) hänvisade bl.a. till att Försäkringskassan med hänsyn till Kammarrättens i Göteborg förenämnda dom saknat skäl att avräkna tid för vistelse i familjehemmet och biföll F.K:s talan på så sätt att hon förklarades berättigad till assistansersättning med i genomsnitt 56 timmar i veckan.

Försäkringskassan överklagade förvaltningsrättens dom och yrkade att kammarrätten skulle upphäva domen och fastställa Försäkringskassans beslut. Vidare yrkade Försäkringskassan att kammarrätten skulle besluta

att förvaltningsrättens dom tills vidare inte skulle gälla. Försäkringskassan anförde bl.a. följande. Avgörande för bedömningen om F.K:s behov av hjälp med de grundläggande behoven är tillgodosedda genom familjehemsplaceringen är, enligt Försäkringskassans mening, vilket omvårdnadsansvar som F.K:s familjehemsföräldrar med förhöjt arvode kan anses ha utöver det ansvar som andra föräldrar normalt sett har enligt föräldrabalken. Vid frivillig familjehemsplacering ingår omvårdnad i insatsen familjehem. I begreppet omvårdnad ingår en skyldighet att ge stöd och hjälp med personliga behov som personen inte kan klara själv. Det kan t.ex. vara behov av hjälp med att sköta hygien, att klä sig, att gå och förflytta sig liksom att klara inköp eller liknande. Det är personens individuella psykiska och fysiska behov som ska kunna tillgodoses via omvårdnaden (prop. 1992/93:159 s. 181–182). Att familjehemsplaceringen i detta fall skett i enlighet med LVU föranleder inte att ett mindre omvårdnadsbehov föreligger. Assistansersättning kan därför endast beviljas för de assistansbehov som inte tillgodoses genom familjehemsplaceringen. I förevarande fall erhåller familjehemsföräldrarna ett betydligt högre arvode än vad som vanligen betalas ut. Anledningen är F.K:s omfattande hjälpbehov och behov av ständig tillsyn. Den tid som familjehemsföräldrarna tillgodoser hennes hjälpbehov, och som kompenseras genom arvodet, motsvarar en heltidstjänst om 40 timmar per vecka. Detta är inte att jämföra med det ansvar som en vanlig förälder har för sitt barn. Försäkringskassan anser därför att F.K:s behov är tillgodosett genom annat samhällsstöd. Denna tid ska inte medräknas vid beräkningen av F.K:s assistansstimmar. Det hjälpbehov för att tillgodose de grundläggande behoven som då kvarstår är inte av sådan omfattning att det i genomsnitt överstiger 20 timmar per vecka och rätt till assistansersättning föreligger därmed inte.

Kammarrätten i Göteborg (2012-04-02, Johansson, Falkendal, Lundberg, referent) yttrade: Kammarrätten anser att det finns skäl att meddela prövningstillstånd och företar målet till omedelbart avgörande. – I förarbetena (prop. 1992/93:159 s. 80) till lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, framhålls att rätten till övriga stöd- och serviceinsatser enligt lagen ska gälla för svårt funktionshindrade barn och ungdomar som bor i familjehem på samma sätt som för svårt funktionshindrade barn och ungdomar som bor i sina föräldrahem. Förarbetsuttalandet är inriktat på familjehem såsom frivilligt vald boendeform. Att en familjehemsplacering skett med stöd av LVU bör dock enligt kammarrättens mening inte i sig medföra att barnets rätt till exempelvis personlig assistans bedöms annorlunda. Familjehemsföräldrarnas ansvar får närmast anses vara att jämföra med det ansvar som vårdnadshavare normalt har enligt föräldrabalken (jämför den bestämmelse som numera tagits in i 51 kap. 6 § socialförsäkringsbalken). – Högsta förvaltningsdomstolen fann i RÅ 1997 ref. 23 I att den omständigheten att helt vårdbidrag uppburits av vårdnadshavaren till ett funktionshindrat barn inte påverkade bedömningen av barnets rätt till ersättning för personlig assistans enligt LASS. Att F.K:s familjehemsföräldrar har uppburit förhöjt arvode för sitt uppdrag får enligt kammarrättens mening bedömas på motsvarande sätt, dvs. det förhöjda arvodet ska inte påverka bedömningen av F.K:s rätt till

ersättning. Hennes hjälpbehov kan således inte anses tillgodosett genom annat samhällsstöd på sätt som Försäkringskassan menar. – Med hänsyn till ställningstagandet ovan och att det i målet får anses ostridigt att F.K:s hjälpbehov är i genomsnitt 56 timmar per vecka finner kammarrätten inte skäl att ändra förvaltningsrättens dom. Som förvaltningsrätten har påpekat får frågan om vilken påverkan assistansersättningen kan ha på familjehemsföräldrarnas arvode prövas i ett annat sammanhang. Överklagandet ska således avslås. – Kammarrätten avslår överklagandet.

Försäkringskassan överklagade kammarrättens dom hos Högsta förvaltningsdomstolen och yrkade att kammarrättens och förvaltningsrättens domar skulle upphävas och att Försäkringskassans beslut skulle fastställas. Försäkringskassan anförde bl.a. följande. En familjehemsförälders ansvar är normalt sett att jämställa med det ansvar som en vårdnadshavare har enligt föräldrabalken. Vid bedömningen av omfattningen av de grundläggande behoven vid en familjehemsplacering ska avdrag normalt sett enbart göras för tid som tillgodoses genom föräldraansvaret. F.K:s familjehemsföräldrar har emellertid fått ett förhöjt arvode. De har därför ett omvårdnadsansvar som är att likna vid en arbetsinsats. Det innebär att familjehemsföräldrarna ansvarar för att tillgodose behov som går utöver normalt föräldraansvar. Även om F.K. inte är mottagare av det förhöjda arvodet är hon mottagare av det stöd som det förhöjda arvodet ska kompensera för. Om hon för samma period får assistansersättning så innebär det att hon ska köpa en tjänst bestående av omvårdnad som ett annat samhällsstöd redan har kompenserat för.

F.K. bestred bifall till överklagandet och anförde bl.a. följande. Hennes behov av hjälp ska i första hand prövas enligt LASS. Det förhållandet att hon är familjehemsplacerad enligt LVU ska inte hindra att hon får assistansersättning. Placeringen innebär endast att omvårdnadsansvaret övergått från hennes föräldrar till familjehemsföräldrarna. Dessa har dock i grunden inte ett större omvårdnadsansvar än vad hennes föräldrar ursprungligen skulle ha haft. Arvodet till familjehemsföräldrarna är en ersättning som utgår på grund av att de övertar ett omvårdnadsansvar. Storleken på arvodet bestäms utifrån ett flertal faktorer, däribland barnets sociala behov. I hennes fall är kraven på familjehemsföräldrarnas engagemang av en sådan omfattning att det inte är möjligt för båda att förvärvsarbeta. En familjehemsförälder kan inte beviljas vårdbidrag. Det förhöjda arvodet innebär dock inte att hennes hjälpbehov enligt LASS tillgodoses. Arvodet är en ersättning som endast avser familjehemsföräldrarna medan assistansersättning är en insats direkt riktad till henne.

Högsta förvaltningsdomstolen (2013-12-13, Melin, Dexe, Knutsson, Nymansson, Rynning) yttrade:

Skälen för avgörandet

Den rättsliga regleringen

Enligt 1 § LSS omfattar lagen bl.a. personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd.

Enligt 9 a § första stycket LSS avses med personlig assistans personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (grundläggande behov).

Enligt 3 § LASS har den som omfattas av 1 § LSS, utom i fall som anges i 4 § LASS, rätt att för sin dagliga livsföring få assistansersättning om han eller hon har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov under i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan. Vidare anges att personlig assistans i LASS har samma betydelse som i 9 a § LSS.

Enligt 4 § LASS lämnas assistansersättning inte för tid då den funktionshindrade vårdas på en institution som tillhör eller drivs med bidrag från staten, en kommun eller ett landsting eller då denne bor i en gruppbostad eller vistas i eller deltar i barnomsorg, skola eller daglig verksamhet enligt 9 § 10 LSS.

LASS har upphävts men är enligt 1 kap. 3 § lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken tillämplig i målet. Regler om assistansersättning finns nu i 51 kap. socialförsäkringsbalken, SFB.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

I målet är ostridigt att F.K. omfattas av 1 § LSS och att hela hennes vakna tid samt vissa behov under natten ska omfattas vid beräkningen av hennes grundläggande behov.

F.K. har enligt 3 § LASS rätt att för sin dagliga livsföring få assistansersättning, utom i fall som anges i 4 § LASS, under förutsättning att hennes behov av personlig assistans för sina grundläggande behov uppgår till i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan.

I målet är det vidare ostridigt att det, efter avräkning enligt 4 § LASS för tid när F.K. är i skolan m.m., återstår 56 timmar då hon har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov i familjehemmet.

Frågan i målet är om F.K:s grundläggande behov under denna tid till viss del är tillgodosedda genom det stöd som familjehemsföräldrarna avses ge och för vilket de uppbär ett förhöjt arvode av kommunen.

Med familjehem avses enligt 3 kap. 2 § socialtjänstförordningen (2001:937) ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt. Uppdraget är detsamma även om vården sker med stöd av LVU. Ett familjehems uppdrag är således att ta hand om ett barn på det sätt som ett barns föräldrar normalt gör. Enligt Högsta

förvaltningsdomstolens mening ska därför ett familjehems ansvar motsvara föräldraansvaret vid en behovsprövning enligt 3 § LASS.

Högsta förvaltningsdomstolen har tidigare slagit fast att ett barns rätt till personlig assistans inte påverkas av det förhållandet att vårdnadshavarna uppburit fullt vårdbidrag för barnet (RÅ 1997 ref. 23 I). Detta framgår nu uttryckligen av 51 kap. 6 § andra stycket SFB. På motsvarande sätt bör inte heller storleken på det arvode som betalas ut till familjehemsföräldrarna tillmätas någon betydelse vid denna prövning.

Vid tiden för ansökan var F.K. 11 år. Den tillsyn en elvaåring utan funktionshinder har behov av får anses vara begränsad och kan inte jämföras med en sådan aktiv tillsyn som F.K. har behov av. Det är därför inte möjligt att med hänvisning till föräldraansvaret bortse från någon nämnvärd del av den tid som krävs för att tillgodose hennes behov av aktiv tillsyn (se t.ex. RÅ 1997 ref. 23 I och den bestämmelse som numera tagits in i 51 kap. 6 § första stycket SFB).

Med hänsyn till det anförda ska Försäkringskassans överklagande avslås.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen avslår överklagandet.

Mål nr 3102-12, föredragande Petkovska

Rättsfall: RÅ 1997 ref. 23 I.